

מגילה כב

משה שווערד

1. רש"י על מגילה דף כא/ב

משום הנכנסין - שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שבירך ראשון, ואם לא ישמע את האחרים מברכין, יאמר אין ברכה בתורה לפנייה: ומשום היוצאין - ולא שמעו את החותם מברך לאחריה, והראשונים לא ברכו, יאמרו היוצאים אין ברכה בתורה לאחריה:

2. מאירי על מגילה דף כא/ב

[1] גזרה משום הנכנסין שמא יחשבו עליו שהוא ראשון ואם יראו שאינו מברך לפנייה יאמרו עליו שאין ברכה בתורה לפנייה ובסופה משום היוצאים שמא יחשבו עליו שהוא אחרון ואם יראו שאינו מברך לאחריה יאמרו שאין ברכה בתורה לאחריה ואף על פי שבגמרא אמרו על רב חתם ולא בריך כבר פירשו הטעם באתריה דרב מיעל עיילי מיפק לא נפקי [2] וי"מ לשיטה זו גזירה משום הנכנסים בין ראשון לשני ויראו את השני שאינו מברך לפנייה ויחשבו שאף הראשון לא בריך לפנייה ויאמרו כך דרכה של תורה שאין ברכה לפנייה וכן היוצאין בין שני לשלישי ויראו השני שלא חתם יאמרו שאף האחרון אינו חותם ויאמרו אין ברכה לאחריה [3] וי"מ משום הנכנסין שיכנסו בין ראשון לשני לשמוע קריאת התורה ונמצאת שמיעתם שלא בברכה לפנייה ומשום היוצאין שיצאו קודם שיקרא האחרון ואין שומעין ברכה לאחריה ועל סמך פירוש זה נהגו בצרפת לברך בקול בינוני להשמיע לכל את הברכות:

3. רש"ש על מגילה דף כא/ב

שם גזירה משום הנכנסין כו'. עפרש"י וכו"פ הרמב"ם [4] ולכאורה הנל"פ דהגזירה היתה דילמא יקרא לקה"ת א' מה"נ או מה"י ונמצא שהראשון יקרא בתורה בלא ברכה לפנייה והב' בלא ברכה לאחריה ע"י שו"ע או"ח ר"ס ק"מ ובמ"א סק"ב וכ"כ הט"ז בס"י תכ"ח סק"ה בסופו דגם קודם התקנה אם בא אחד אחר ברכת הראשון הי' צריך לברך תחלה וכן הט"א בסוף מכילתין בד"ה לפי שא"א ברכה כו' ודלא כת"ש והא דקאמר לקמן (כב) לפנייה מ"ט בריך ולא משני דרב אואר אחר ברכת הא' ע"י תענית (כב) תד"ה אמר:

4. ספר שפתי חכמים

גזירה משום הנכנסין ונשום היולאין. ונשום דקודם התקנה כולם כשרים ולא היו לריכין לתקן כו', וכעין חסידים הראשונים היו שיהיו במקום שאלו להפלת שעה קודם שמתפללין וכו' כדי שיכוונו נכס לנקוס וכן מהרי" בדאית' הוהפלת לריך שישא' שעה א' קודם תפלתו וכו' ונריך שישא' שעה אחת אחר תפלתו וכו' (צרכות ל"ב ע"ב). ומישום "המאחרין ליכנס תקנו לכל א' צרכה "לפניי, ונשום "המקדיינין ללאת תקנו לכל א' צרכה "לאחריה:

5. תוספות מסכת מגילה דף כב עמוד א

אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים - גזירה משום הנכנסין שלא יטעו לומר שאותו שקרא לפניו לא קרא אלא שני פסוקים וקשה על מנהג שלנו שאנו קורין בפרשת ויחל בתעניות והראשון מתחיל שם והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה וכן המפטיר ביום טוב בחול המועד דפסח שמתחיל מוהקרבתם שהוא לסוף שני פסוקים מראש הפרשה [1] ויש לומר דשאני אלו הפרשיות שהרי ידועות הן לעולם וליכא למטעי וכן פרשה של ראש חדש שהשלישי קורא וביום השבת אין לחוש שמא יאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מוביום השבת שהרי הדבר ידוע לעולם וגם יש להם לחשוב שא"כ לא היה לו להניח כשהגיע לפרשה שהרי גם זו מעין פרשה שהניח בה.

6. תוספות רא"ש על מגילה דף כב/א

אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים. [2] והאידנא דקרינו ויחל משה בתענית צבור שאין שם רק ב' פסוקים משם עד הפרשה שלמעלה היינו טעמא משום דליכא למיגזר למידי שהוא ראשון, אבל השני ודאי אין מתחילין פחות מב' פסוקים אחר הפרשה, לפי שיסברו הנכנסין שהראשון לא קרא אלא ב' פסוקים:

7. רשב"א על מגילה דף כב/א

ושמואל דאמר פוסק מאי טעמא לא אמר דולג גזרה משום הנכנסים והיוצאים. ואי קשיא לך וכי רב לית ליה גזירה משום הנכנסין והיוצאין, והא ליוצאים מיהא ליכא מאן דלא חייש כדאיתא בסמוך. ועוד דהא רב גופיה חייש כדאמרינן לקמן ואי ס"ד רב בישראל קרא לפניו מאי טעמא בריך לאחר תקנה הוא, אי הכי לאחריה נמי ליברך, שאני היכא דיתב רב מייעל עייל מיפק לא נפקא, אלמא אית ליה גזרה משום הנכנסים והיוצאים. וי"ל דשאני הכא דלא אפשר ורב ושמואל בהא פליגי, שמואל סבר מוטב שנחוש לנכנסים ויוצאים ממה שנחוש להפסק פסוק דלא פסקיה משה, דהא פסקינן להו לתינוקות משום דלא אפשר, ורב סבר מוטב שנחוש ולא נפסיק כיון דלא פסקיה משה ממה שנחוש לנכנסים ויוצאים, אבל ודאי היכא דאפשר חיישינן וכדאמרינן נמי בסמוך, ולמ"ד דולג גדלוג שאני התם דהא אפשר:

8. פני יהושע על מגילה דף כב/א

רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק. ומסקינן דהיינו משום דלא אפשר. ויש לדקדק מאי לא אפשר איכא הכא אמאי לא תיקנו שיקרא הראשון כל פרשת בראשית והשני יהי רקיע והשלישי יקוו המים, דנהי דבראש חדש דשמעתין לא שייך לומר כן שיקרא מפרשה שלפניה או לאחריה היינו משום שאינן מענינו של יום כלל כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושינו, משא"כ הכא דשלשתן ממעשה בראשית הן הוי שפיר חד ענינא כדאשכחן נמי בחול המועד דסוכות ובנשיאים דחנוכה וכה"ג טובא. ונראה דוחק לומר דמשום טורח הציבור לא רצו לאפושטי בקריאה, ויותר נראה שרצו להשוות כל הקריאות של ימי השבוע במעשה בראשית שיהא זה כמו זה לקרות בכל אחד מהם מענינו של יומו ומיום של אחריו שאם יקרא ביום הראשון מיצירת שלשה ימים רצופים ובאינך משני ימים לבד יהא קנאה במעשה בראשית, כנ"ל:

9. ספר שפתי חכמים

הואיל ולהתלמד עשויין. פיי הרי הם ונמש כעין סנתן לנוסה הפסק צין פרטה לפרטה, להתצונן ולהצין, כפרש"י (ויקרא א' א'). א"נ הכי פיי טאין זה הפסק, טהרי להתלמד עשויין, ולא יעמדו בהפסקה זו, אלא יגמרו וייד הפסוק כולו, נש"כ כן צקריאה כשיקרא הראשון חלי פסוק, ואח"כ יצא השני לקרות חלי האחרון של הפסוק, הוה הפסק גמור, וקש"י

10. ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא סעיף כה

וז"ל רבינו הב"י בסעי' י' ואומר ויכולו מעומד ואח"כ אומר בפה"ג ואח"כ קידוש עכ"ל ומשטחיות לשונו משמע דאחר ויכולו צריך לישב ורבינו הרמ"א כתב על זה וז"ל ויכול לעמוד בשעת הקידוש ויותר טוב לישב [מפני דברי התוס' שהבאנו] ונוהגים לישב אף בשעה שאומר ויכולו רק כשמתחילין עומדים קצת לכבוד השם כי מתחילין יום הששי [כלומר אף על פי שהפסוק מתחיל מויכולו] ויכולו השמים ונרמז השם בראשי תיבות וכשמתחילין יתן עיניו בנרות ובשעת הקידוש בכוס של ברכה וכן נראה לי עכ"ל ויתן עיניו בנר ובכוס ונתנית עין בכוס הוא מדינא כבכל כוסות של ברכה ובנר הוא עניין נסתר משום רפואה לעינים [עמג"א סקכ"ג] ואם שכח לומר ויכולו קודם קידוש אומרו תוך הסעודה על הכוס [שם סקכ"א] והנה תיבות יום הששי הם סוף פסוק דוירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי ולכן יש נהגו לומר בלחש כל הפסוק הזה ומתחילין מן יום הששי בקול רם והטעם כדי שלא תהיה ההתחלה באמצע פסוק ובכון הוא:

11. ספר שפתי חכמים

מפרטה טניי רק פסוק אחד, דליחס נוסוס הנכנסין: מאן דעייל סיולו טייב. צאגדה י"ל ונאחר דעייל לעבודה ה', הרי הוא ישראל כשר, וישראל כשר ונקטמו אינו עוונד על דעחו ולסמוך על ענוו, אלא צכל ענין חיימי סיוכי טייל:

12. רש"י מסכת מגילה דף כב עמוד א
הלכתא מאי – [1] בשל מעמדות.

13. רשב"א על מגילה דף כב/א
שלח ליה רבה בריה דרבא לרבי יוסף הלכתא מאי שלח ליה הלכתא דולג והלכתא אמצעי דולג. [2] רבינו
אלפסי והגאונים ז"ל פירשוה אפרשת ראש חדש ואמצעי היינו שני.

14. ספר שפתי חכמים

הלכתא מאי. פי' מאחר שהלכה כרז צאיקורי, והלכה כשמואל צדיני
וענין קריאת של ועמדות, אינו לא וענין איקורי איקור והיתר,
ולא וענין דיני ועמדות, איכ הלכתא מאי. וכדומי סכעין זה כי הדל"ס
צמקום אסד צענין שהוא מאיקור ומדיני. ודו"ק: **הלכתא** דונג ואמנעי

15. רשב"א על מגילה דף כב/א

איבעיא להו תענית צבור בכמה. הקשו בספר הישר והא בהדיא תנן במסכת תענית (נז, ב) ביום הראשון
בראשית ויהי רקיע וקיימא לן בראשית בשנים ויהי רקיע באחד אלמא תלתא קרו. תריץ משום דאיכא
למימר תלתא קרו בעניינא דבראשית ואידך קרי בעניינא אחרינא, משום דקשיא לן זה הכלל דבעי רב
אשי למידק מינה בתענית קורין ארבעה. משום הכי מיבעיא לן, עד כאן לשונו:

16. ריטב"א על מגילה דף כב/א

או דילמא הכא נמי איכא מוסף תפלה. [1] יש שפירשו דהיינו שמוסיפין ברכת ענוו, דאילו כ"ד ברכות הא
ליתנהו אלא בג' אחרונות בלבד ... [2] ואחרים [פי'] דמשום ענינו בלחוד לא קרי מוסף תפלה, [ומוסף
תפלה] היינו תפלת נעילה שהיה דרכן להתפלל בכל תענית צבור

17. ספר שפתי חכמים

גולל, ומצדך לאחרי: **קרא** צסיפרא וכו' נפל כי'ע אלנפיהו וכו'. משמע
קראו צתורה ואח"כ נפילת אפיס, ואנו אין עוסיין כן ועי' צס"ע אור"ח סי'
קל"א ס"א, אין לדנר צין תפלה לנפילת אפיס ודו"ק: **ראו** משום דצעי

18. שפת אמת מסכת מגילה דף כב עמוד א

בשלמא ר"ה קרי בכהני כו' מיכף כייפי לי' כו' בטו"א הקשה דבגיטין מסקינן דדוקא בשבת ויו"ט דשכיחי
רבים אין קורין בכהני אלא אי מיכף כייפי לי' אבל בכו"ה קורין ותי' דתענית ציבור דינו כשבתות ויו"ט
והסברא נכונה דת"צ כנופיא היא, מיהו בעיקר דבריו י"ל דסוגיא דהתם אינו ענין לדהכא דהתם אמרינן
דבסעודה כהן נותן רשות לגדול לברך ואמרינן עלה ל"ש אלא בסעודה אבל בכה"כ לא ודוקא בשבתות ויו"ט
אבל בכו"ה אפי' בביהכ"נ נמי ע"ש ומקשינן עלה והא ר"ה קרי בכהני ומשינן שאני ר"ה דמיכף כייפי לי',
ונראה דה"פ דבס"ד דגמ' ס"ל דלהכי קרי ר"ה בכהני משום דכל הציבור היו חפצים ונתנו הכהנים
רשות...

19. ספר שפתי חכמים

צחכמה סייך כבוד אפילו שלא צפניו: **לאחר** התקנה. פי' לעולם דרז צישראל
קרא, וקרא אחרי עוד אדם אחר, ונמלא שקראו "ד' צתענית ליצור, והא
דצידך רז לפגיו ונשום שהיה לאחר תקנה, שכולס מנצרכים צתורה לפניו
ונאחרי. והנה זמן תקנה זו, ומסתבר שהיה זמן י"ב, שהרי רז למד תורה

20. דף על הדף מגילה דף כב עמוד ב

בגמ': שאני היכא דיתיב רב, דמיעל עיילי ומיפק לא נפקי. הנה קודם התקנה לא היו מברכין אלא הפותח והחותם, ומבואר ברמב"ן ומאירי [וכ"כ הט"ז (סי' תכ"ח) וברש"ש לעיל כ"א ע"א] שהפותח מוציא בברכתו את כל העולים אחריו, וכן החותם. ולפ"ז מה שתיקנו האידנא שכל אחד מברך, אין זו תקנה מחודשת, אלא דכיון שתיקנו כן, שוב אין הפותח מוציא האחרים, וחייבין כולם לברך מדינא. ולפ"ז צע"ק באתרא דאיכלע רב אמאי לא היה חותם, נהי דליכא גזירה משום היוצאין, אכתי לא הוציא החותם האחרים שלא ידעו דין זה.

והנה במרדכי (סי' תתל"ה) הביא שיטת רבנו יואל, דאם נשתתק העולה, אין צריך השני לברך שנית, שיצא בברכתו דראשון. דאע"פ שתיקנו לברך משום נכנסין ויוצאין, הכא שנשתתק אוושא מילתא, וכו"ע יודעים שכבר בירך הראשון. וכתב בראש יוסף דע"כ ס"ל לרבנו יואל, דגם אחרי התקנה מוציא המברך את האחרים, ומ"מ תיקנו לברך משום הגזירה, דאל"כ אף שנשתתק יש לו לברך, דהא לא כיון להוציא. ולפ"ז ניחא הך דהכא. ולדעת החולק על רבינו יואל צ"ל, דכל העולה לתורה מכיון לעשות ע"פ דין, ומוציא האחרים אם הדין מצריך כן. (קובץ קול התורה קובץ מ"ז ע' י')

21. טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תיז

גרסינן בפרק אין נערכין ר"ח אינו אסור בעשיית מלאכה ואיתא נמי בפרק קמא דמ"ק ר"ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה והא דאיתא במגילה ושאיין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד אלמא שאסור בעשיית מלאכה דקאמר מפני שאין בו ביטול מלאכה אם ישהו בב"ה תקנו להוסיף אחד ולקרות ד' בתורה ההיא לנשים קאמר מפני שהנשים בטלות בו ממלאכה וה"נ איתא בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא ואיתא בפרק מ"ד מפרקי דר' אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקדוש ברוך הוא שכרן שיהו משמרות ר"ח יותר מהאנשים ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לושי ועשי עוגות ופסח היה שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג) ולמקנהו עשה סוכות וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא:

22. מור וקציעה סימן תיז

[קסו א] דף ר"א ע"ב בטור. ההיא לנשים קאמר. לא הבינותי את זאת, כי מה זה טעם, לשיוסיפו ויקראו ארבעה בתורה, ונשים אינן חייבות בקה"ת, ומה בטול מלאכה בכך לאנשים. אבל הרע"ב כתב שם במגילה, דר"ח הוי כחש"מ, דשרי דבר האבד בלבד, משמע דשאר מלאכות אסורות בו גם לאנשים, השתא ניחא לן חדא.

23. טורי אבן מסכת מגילה דף כב עמוד ב

ול"נ דר"ח אסור בעשיית מלאכה מדינא אפי' לזכרי' בזמן שבהמ"ק קיים מפני המוספין שקריבי' בו שהן לכל ישראל, וה"ט שהחמירו בע"פ אחר הצות בעשיית מלאכה יותר משאר ע"ש וי"ט ... ולא תימא דוקא בקרבן שמיוחד ליחיד הוא דאסור אבל בשביל קרבן ציבור כמו קרבן מוסף אין כל ישראל אסורים בעשיית מלאכה, הא ליתא דהא שם בירושלמי אמר ר' יונה אינון תמידלי קרבן של כל ישראל אינון אם כל ישראל יתבין ובטילין והא כתיב ואספת את דגנך מי אוסף להן את הדגן אלמא אי לאו האי טעמא היו כל ישראל אסורים בעשיית מלאכה כל הימים מפני התמידין.

24. תוספות מסכת מגילה דף כב עמוד ב

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו - בירושלמי מפרש היכא שמתפלל בשביל הצבור אבל בינו לבין עצמו שפיר דמי.

25. ספר שפתי חכמים

וְשֵׁי דִּי דָּהָא חֲסִיכִי כְעֵנֵי. כְּלוּמַר אֲלֵיכִי צִטוּחַ צִמְעֵסִי שְׁהוּא נֵעֵנֵי צִתְפִּלְתוּ עִכְ"ל, פִּרְשׁ"י כְּלוּמַר מִטוּס דְקִטְסָה, וְכִי יֵדַע אִדָּם מִקּוּדָס שֶׁתְּפַלֵּל שִׁינְעֵנֵי, אֲפִילוּ רִי חֲסִיכָא בְּן דּוּסָא לֹא יֵדַע רַק אֲחֵר שֶׁתְּפַלֵּל (צִרְכּוֹת ל"ד י"א).

26. ערוך השולחן (סי' קל"א סעיף ד'):

עיקר נפילת אפים הוא בפישוט ידיים ורגלים בפנים שטוחות על הארץ כדרך שאנו עושים ביוה"כ וכו'. ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע וכו'. ומפירש"י (מגילה כ"ב א) מתבאר כדי שלא יתבזה אם לא יהא נענה תיכף וכו', ודוקא בציבור אין לו לעשות כן אבל ביחידות מותר. וזהו הטעם שאמרו בגמ' דאביי ורבא כדנפלו על אפייהו אצלו אצלוויי, כלומר, הטו על צדיהן מעט כמו שהמנהג אצלנו ולא נפלו על הקרקע, ולפ"ז אנחנו בודאי איננו כדאים ליפול בפנינו על הקרקע וכן המנהג פשוט.

27. ספר צדקת הצדיק - אות סה

סה) **האדם צריך למסור נפשו להשם יתברך, שאם אינו כרצון ה' יתברך אז מוסכם לילך מן העולם**, כדרך שנאמר (תהלים קל"ט כ"ד) וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם, וכענין זה אמר יונה טוב מותי מחיי (יונה ד' ח'). **וזה ענין נפילת אפים אחר כל תפילה, ואיתא בזוהר ריש קרח (קע"ו ע"ב) כי נפילת אפים הוא מסירה עצמו למיתה וגם בפשוט ירמוז לזה**. ומשה ואהרן נפלו על פניהם שתי פעמים שם בפרשת קרח. כי מאתים וחמשים איש חטאו בנפשותם, וחז"ל אמרו (במדבר רבה י' ח') קרח שפקח היה וכו', והנה גם המאתים וחמשים איש לא שוטים היו כמו שאמרו ז"ל (שם) שהיו ראשי סנהדראות, ואמרו ז"ל (שם) שהיו בכללם השנים עשר נשיאים, וכן מורה לשון הכתוב אתם המיתם את עם ה', והם רק יחידים וקראום עם ה' לפי ששקולים כנגד כל העם והאמינו למשה רבינו ע"ה שיכול להענישם אבל הם חטאו בנפשותם כענין שאמר בנוזר (במדבר ו' י"א) חטא על הנפש, פירוש מתחייב בנפשו:

28. שו"ע או"ח סימן קלא

ח) אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כשמתפלל על הצבור, אא"כ הוא בטוח שיענה כיהושע בן נון: הגה - וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידיים ורגלים, אפי' אין שם אבן משכית (הגהות אשרי סוף פ' תפלת השחר וריב"ש תי"ב); אבל אם נוטה קצת על צדו, מותר אם אין שם אבן משכית; וכן יעשו ביו"כ, כשנופלין על פניהם, אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע, וכן נוהגין (מרדכי):

29. משנה ברורה על או"ח סימן קלא

מ) וכן אסור וכו' - אקדים הקדמה קצרה כדי שיתברר היטב והוא דהנה כתיב בתורה ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה דהיינו אפי' כשמתחווה לשמים על אבן משכית או על רצפת אבנים דחזק מילתא היא וכתבו הפוסקים דאין אסור מן התורה כי אם כשיש תרתי לגריעותא דהיינו כשמתחווה בפישוט ידיים ורגלים וגם על רצפת אבנים דוקא אבל דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על הרצפה בלא פישוט ידיים ורגלים או אם הוא בפישוט ידיים ורגלים שלא על רצפת אבנים אסור רק מדברי סופרים דגזרו קידה אטו השתחווה ושלא על הרצפה (לח) אטו רצפה אבל אם היה תרתי למעליותא דהיינו דרך קידה בלא רצפת אבנים לא גזרו רבנן וכן אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה דהיינו שנטה קצת על צדו או אם היה בפישוט ידיים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על צדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ מותר ועתה נבוא לבאר דברי הג"ה. וכן אסור לכל אדם וכו' ר"ל כמו באדם חשוב הנ"ל אסור אפי' בלא אבן משכית כן הכא אלא דשם אסור אפילו דרך קידה והכא אין אסור רק דוקא דרך פישוט ידיים ורגלים:

30. ערוך לנר על סוכה דף נג/א

שם הא והא גרמא לי': רש"י פי' נענש בשעת הסכנה **אכן אכתי י"ל למה נענש רק בזה והרי הרבה פעמים אדם בא למקום סכנה אבל לענ"ד י"ל דנענש מדה כנגד מדה** דיש ליתן טעם על ענין קידה שאינו נוגע רק הפנים על הארץ שההשגחה בכל מקום הן לטובה הן לרעה מכונה בשם פנים כדכתיב יאר ד' פניו אליך וכן לרעה ונתתי פני בכם וידוע דכל מעשה מצוה למטה מתעורר כנגדו מעשה למעלה ולכן היו משתחווים בפנים על הארץ להתעורר למעלה שבזכות זה יפנה גם הקב"ה פניו לארץ להשגיח עלינו בהשגחה פרטית וירחם עלינו והנה מה שלוי הטיח דברים כלפי מעלה הוא שאמר כשלא ירדו גשמים עלית לשמים ואין אתה משגיח על בניך כדאמרינן בתענית ולכן כשרצה להראות ענין קידה שמורה על ההשגחה נענש בזה מדה כנגד מדה:

31. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס קרימונה סימן כו

[ה] ומה זה שהקשית מפלוגתא דרב ושמואל [תענית כז, ב] דרב אמר דולג וכו', איך שכחו מנהגם, כדפריך בירושלמי [פסחים פ"ו ה"א] אבני בתירה בארבעה עשר שחל להיות בשבת איך שכחו מנהגם. וי"ל דהתם פריך שפיר כי בית ישראל יושבים על אדמתם, וגם פסח בא בכינופאי שכל ישראל היו שם, אי אפשר שישתכח, אבל רב ושמואל שהיו בגולה רב אומר דולג והנהגים בענין אחר שכחו, וכן לשמואל, וקל להבין, ובהרבה מקומות אנן צריכינן לומר כן ואין להאריך.

32. דף על הדף מגילה דף כב עמוד ב

בגמ': ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וכו'.

כתב המרדכי בשם ריצב"א והובא להלכה ברמ"א (סי' קל"ה ס"א) דאם היו ב' חתנים בביהכ"נ והם ישראלים, מותר להוסיף לקרות ארבעה, דלדידהו הוי כיו"ט שמותר להוסיף. וע"ש בט"ז שתמה, דהא הטעם דאין מוסיפין הוא משום ביטול מלאכה לעם, ומה מועיל בזה מה שיש להחנות דין מועד כיון דלכל הקהל יש ביטול מלאכה, וע"כ כתב דשפיר עבדי דלא נהיגי כן.

ועי' בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"ע) שכתב דנראה דדעת המרדכי דלא כרש"י, ואין הטעם לאיסור להוסיף משום ביטול מלאכה, אלא כמש"כ הר"ן דאסור להשוות חול כר"ח ור"ח כיו"ט ויו"ט כיו"ט כ, ולכן כשיש חתן שיש לו מועד מותר להוסיף ולהשוות יום זה ליו"ט. מיהו ע"ש שהקשה דבהמשך משמע מהמרדכי כרש"י, דכתב דביו"ט ושבת אין המפטיר מן המנין משום דמותר להוסיף, וע"ש מש"כ בזה.

ועי' בברכי יוסף (סי' קל"ה ס"ק ה') שכתב דאין חוששין בזה לביטול מלאכה דאין נופלין על פניהם לכבודו, ובשיעור נפילת אפים אפשר להעלות את הרביעי לתורה...

הוסיף בהקשר לזה הגאון ר' יצחק דוד אלטר שליט"א: וכ"ק האמרי אמת זי"ע אמר דמכאן ראי' לדברי הדגל מחנה אפרים שחתן מוחלין לו ולכל שושביניו, דחתן משפיע מהרגל שלו לכל הסובבים אותו.

33. ספר שערי תשובה

כ. לכון בשעת נפילת אפים שהוא מוסר עצמו למיתה.

תשובה עם הכולל גימטריא זו נפילת אפים, והכוונה על פי מה שכתוב בזהר הקדוש ובדברי רבנו זלה"ה דכל העונות מתכפרים על ידי התשובה ואינם נשארים ליום המיתה, **ועון חלול ה' אף על גב דאדם עשה תשובה כראוי אין כפרתו נשלמת עד יום המיתה ועליו נאמר (ישעיה כ"ב י"ד) אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון. אמנם גם זה יש לו תקון שעל ידו מתכפר בחיים ולא ישאר ליום המיתה והוא על ידי נפילת אפים כמו שכתוב בזהר הקדוש ובדברי רבנו זלה"ה, דכשיעשה אדם נפילת אפים ימסר עצמו על גלות השכינה, ויראה עצמו באותה שעה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם, ובזה מתכפר לו עון חלול ה' התלויה כפרתו ביום המיתה שהרי מת בשעת נפילת אפים ונתקים מקרא שכתוב (ישעיה כ"ב י"ד) אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון. שהרי גם על ידי נפילת אפים נחשב מת כאמור. והנה מלת תמתון גימטריא ונסלח גם בנפילת אפים, עם שני כוללים דנפילת אפים, לרמז דגם על ידי נפילת אפים נחשב לו כאלו מת.**

אך באמת צריך שיתבונן האדם שאין הדבר הזה תלוי בנפילת אפים לבדה, רק צריך שיהיה בעל תשובה גמורה כראוי ומקים מצות עשה ומצות לא תעשה כראוי ושומר התפלה כראוי בזמנה, ורודף צדקה וחסד, ומדת הענוה, ואז כשיעשה נפילת אפים מתכפר לו העון התלויה כפרתו ביום המיתה והנה נפילת אפים ראשי תבות נא וסופי תבות מת, להורות באצבע דכשימסר האדם את עצמו למיתה בשעת נפילת אפים נחשב עליו באותה שעה כאלו מת, ובא זה ברמז נפילת אפים בראשי תבות וסופי תבות נא מת כאמור, כלומר בזאת השעה נחשב מת, ובזה מתכפר לו עון התלוי ביום המיתה. ובא רמז זה דנפילת אפים בחשבון מלת תשובה כמו שכתבנו, להורות לבעל תשובה שהוא צריך ביותר להיות זריז הרבה בזה מדי יום ביומו דזו היא רפואתו ומי שצריך רפואה צריך לרדף אחריה, דמאחר שהאדם עושה תשובה כראוי צריך שתהיה כפרתו שלמה ולא תשאר כפרתו תלויה ליום המיתה.

ועוד אית בה מלתא רבתא שעל ידי נפילת אפים עולים כל הניצוצות דחלקי הנפש שבעשיה ויצירה ובריאה וחלק נפש האדם עמה, והטרח הגדול שצריך האדם לטרח בעלית ניצוצותיו מתוך הקלפות הוא בעלית הניצוצות (של) הנפש מעולם העשיה ששם מדור הקלפות ותקפם ושליטתם, ואוחזים בניצוצי הנפש אשר שם אחיזה גמורה, ואין הניצוצות אשר שם יוצאים רק על ידי טרחא גדולה שיטרח האדם עד שיהיה שלם ואז יהיה השם בעזרו ויוכל להעלות הניצוצות, ומשום הכי צריך למסר עצמו למיתה במקום הזה שהוא עולם העשיה כדי שעל ידי כך יוכל להעלות הניצוצות משם, לא כן ניצוצי הרוח שמעלים באשרי יושבי ביתך וניצוצי הנשמה שמעלים במזמור ענך ה' אין אנו צריכים מסירה למיתה מאחר שאין שם תקף הקלפות...

ויש לרמז לזה מה שאמר הכתוב (דניאל ט' ז') לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים, והכונה דהעון התלויה כפרתו ביום המיתה הוא עון חלול ה' ואין בושה לאדם יותר מעון שיש בו חלול ה'. והנה ולנו בשת הפנים סופי תבות אותיות מות, ורומז לעון חלול ה' שתלויה כפרתו ביום המיתה. ואומר לך ה' הצדקה דהינו שצדקה גדולה עשית עמנו, שבראת לנו רפואה הזאת שעל ידי נפילת אפים מתכפר לנו העון של חלול ה' שתלויה כפרתו ביום המיתה שעל ידי נפילת אפים לא נשארת כפרתו תלויה עד יום המיתה, רק בעודו בחיים נתכפר ונמחל לגמרי. וזהו לך ה' הצדקה שהיא הצדקה של נפילת אפים שעשית עמנו שאפלו בעון חלול ה' שבשנת שלו מרבה וכפרתו תלויה ביום המיתה, עשית עמנו צדקה על ידי נפילת אפים, ונמחל ונתכפר אפלו בעודו בחיים, וזהו ולנו בשת הפנים דהינו אפלו בדבר שיש בו בשת פנים הרבה וכפרתו תלויה עד יום המיתה, עשית עמנו צדקה בזה במה שמסרת לנו נפילת אפים.

ואפשר לרמז גם כן במה שאמר הפסוק (דברים ט"ז כ') צדק צדק תרדף למען תחיה. צדק היא נפילת אפים כמו שכתבנו, וכפל ואמר צדק צדק שני פעמים, משום דשני פעמים צריך אדם לעשות ביום, אחת בשחרית ואחת במנחה וזהו צדק צדק תרדף שני פעמים נפילת אפים ביום כאמור. והנה תרדף אותיות תפרד, לרמז דבשעת נפילת אפים תמסר עצמך למיתה ותחשב כאלו נפרדה הנפש מן הגוף, וזהו תרדף שהיא אותיות תפרד כאמור, וזה הדבר מועיל לך למען תחיה וירשת את הארץ דהינו שלא תשאר כפרתך תלויה עד יום המיתה רק בעודך בחיים אתה ראוי לירש עולם הבא. וזהו למען תחיה וירשת את הארץ דהינו אפלו בעודך בחיים אתה ראוי לירש עולם הבא, ולא תשאר כפרתך תלויה ביום המיתה.

ואפשר לזהו רמז דוד המלך ע"ה שאמר (תהלים ל"ב א') לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה, והוא דארבעה חלוקי כפרה הם, והחמור מכלם הוא מי שיש בידו עון חלול ה' חס ושלום שאין כפרתו נשלמת אפלו שעשה תשובה כראוי עד יום המיתה כמו שכתבנו, אמנם על ידי נפילת אפים כראוי כשמוסר עצמו למיתה בשעת נפילת אפים מלב ומנפש בזה מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו מת ממש ומתכפר לו עון חלול ה' התלויה כפרתו ביום המיתה, דגם זה נחשב עליו כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

ויש לרמז על פי זה מה שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ד' ב') ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עדנה, הינו המתים אשר המיתו עצמם על ידי נפילת אפים בעודם בחיים שבה גדול יש להם למי שזוכים לזאת המעלה שעל ידי נפילת אפים זוכים לזאת המעלה, שמתכפר להם העון התלויה כפרתו ביום המיתה שעל ידי כח זכותם זוכים ומעלים מ"ן בחיי חייהם כמו שעושים ביום המיתה דאין הדבר הזה נעשה רק על ידי חסידות גדולה כראוי, אם כן שבה גדול יש להם. והפסוק כך הוא פרושו, ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים דהינו שהמיתו עצמם בעודם בחיים ונחשבו מתים על ידי נפילת אפים, וכל הפסוק אינו מדבר כי אם בענין זה שהמיתו עצמם בנפילת אפים בעודם בחיים...

ועל זה אמר משכיל שישכיל ויתבונן בדבר הזה, ועל זה נמי אמר אחר כך (תהלים ל"ב ו') על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, עת מצא היא עת נפילת אפים שממציא האדם את עצמו למיתה דעל ידי זה [משיג] תועלת גדולה שאין למעלה ממנה כמו שכתבנו, אך צריך חסידות גדולה ותפלה כראוי לזה הדבר, וזהו שאמר על זאת יתפלל כל חסיד אליך דהינו בעינן שיהיה חסיד כראוי ויתפלל כראוי וממציא עצמו למיתה בעת נפילת אפים, בזה מתכפר לו מחיים העון של חלול ה' שתלויה כפרתו ביום המיתה, ויום המיתה נרמז במלת זאת, דהמיתה נקראת זאת כמו שכתוב (שם מ"ט ב') שמעו זאת כל העמים, הכא נמי על זאת היא המיתה, והכונה על העון התלויה כפרתו ביום המיתה שהוא עון חלול ה' כאמור. דהתקון לזה כדי שיתכפר מחיים ולא ישאר ליום המיתה צריך שיהיה חסיד ומתפלל כראוי ומוסר וממציא עצמו למיתה בעת נפילת אפים. וזהו שאמר על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, דהינו על עון התלויה כפרתו בזאת שהיא המיתה כאמור, התקון לזה יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, דהינו יהיה חסיד כראוי ומתפלל כראוי וממציא עצמו למיתה בעת נפילת אפים, וזהו יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, ומסים רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, הכונה בזה דאזיל ומפרש שאומר מה שאמרתי לך דבעינן שיהיה חסיד כראוי ומתפלל כראוי ומוסר עצמו למיתה, משום דאותה שעה דנפילת אפים הוי עליית המ"ן מתוך הקלפות, ובאותה שעה הם מקטרגים הרבה על האדם הבא להוציא הניצוצות מתוכם שהם חיותם, על כן [צריך] שיהיה שלם כדי שלא ימצאו יד בו, ונמצא חס ושלום מפסיד ולא מרויח, וזהו רק לשטף מים רבים, מים רבים הם הקלפות שרוצים לשטף אותו באותה שעה שלא יעלה המ"ן, כשיהיה שלם לא יועילו הקלפות בקטרוגו, וזהו אליו לא יגיעו לכן צריך שיהיה ירא שמים בתכלית כדי שלא יקטרוגו עליו הקלפות.